

Mälardalens högskola
Akademin för hållbar samhälls- och teknikutveckling

För andra eller sig själv?

Altruism hos volontärer utomlands och på hemmaplan

Karin Zetterberg

C-uppsats i psykologi, HT 2008
Handledare: Jakob Eklund
Examinator: Einar Jakobsson

För andra eller för sig själv? Altruism hos volontärer utomlands och på hemmaplan

Karin Zetterberg

Forskning har visat att människor hjälper varandra av såväl egoistiska som altruistiska skäl. Hur ter det sig hos volontärer? Ställer volontärer upp för de hjälpbehövandes eller för sin egen skull? Den här uppsatsen syftar till att undersöka volontärers motiv till att hjälpa. Skiljer motiven sig åt beroende på om engagemanget sker i Sverige, inom Europa eller i en annan världsdel? 40 volontärer berättade skriftligt om sina volontärupplevelser. Berättelserna analyserades för att se vilken typ av motiv som angavs mest. Resultatet visade att fler egoistiska än altruistiska motiv angavs totalt sett bland volontärerna, däremot angav Europavolontärer flest altruistiska motiv. Överlag engagerade sig yngre volontärer längre hemifrån. Resultaten kan ge framförallt frivilligorganisationer men också samhället i stort insikt i motiv bakom hjälpinsatser.

Key words: Empathy, volunteer work, altruism, egoism, helping behaviour.

Inledning

Vem vill leva ett liv utan mening? Känslan av att göra skillnad får många att le inombords. Tänk att få bli ihågkommen som en betydelsefull person, någon som förändrade världen. När vardagens alla sysslor inte ger tillfredställelse söker många människor mening på annat håll. Arbete och skola är för de flesta ett måste. Det är inte alltid roligt eller utvecklande, men alternativet att inte jobba finns oftast inte. Längtan efter att göra något som känns meningsfullt är en vanlig drivkraft – att vilja hjälpa, dela med sig av kunskaper och erfarenheter och ge av sitt överflöd (Jeppsson Grassman, 1997). Men också att lära sig och utvecklas själv, kanske pröva sina vingar och utmanas i en situation långt utanför ens bekvämlighetszon. Här har det ideella arbetet och engagemanget vuxit fram. Att engagera sig i något som känns meningsfullt och givande blir en kontrast till vardagens alla måsten.

Frivilligarbete finns på alla tänkbara nivåer och områden, allt från engångsinsatser till livstidsprojekt, allt från läxhjälp och skidbytdagar till risplantering och skolbyggen och blir enligt Jeppsson Grassman (1997) ett uttryck för mening och sammanhang i livet. Det handlar om frivillighet, att göra något för någon annan och att må bra själv. Men varför? Vad är det som får människor att vilja lägga ner tid och energi på att göra gott för andra? Vad är vinningen med att arbeta ideellt? Finns det något sådant som osjälviskt handlande? Är volontärer mer osjälviska än människor som inte engagerar sig ideellt? Funderingarna kring detta kan vara många och den här uppsatsen syftar till att undersöka drivkrafterna bakom ideellt engagemang. En förhoppning är att kunna ge frivilligorganisationer och samhället nya insikter i volontärers motiv. I uppsatsen presenteras en empirisk undersökning av volontärers motiv med såväl kvalitativa som kvantitativa inslag.

Volontärarbete

Ideellt arbete är något som många människor lockas av. Det ger möjligheten att engagera sig för något man tror på eller vill förändra, må det vara att värna regnskogen eller hjälpa människor i kris. Det finns 6000 frivilligorganisationer i Sverige, och räknar man med alla former av ideella sammanslutningar stiger siffran till 20 000 (Kindbom, 2002). De berör alla tänkbara områden och möjligheten att engagera sig är stor, allt ifrån Röda Korsets secondhandbutiker till Rädda Barnens tjej- och killgrupper. Vissa är mer lokala, som idrottsföreningar och intresseföreningar, medan andra har hela världen som spelplan, till exempel Amnesty och Greenpeace. Men varför? Vad är det som driver volontärer i dagens samhälle? 1990-talets debatt kring ideellt arbete skiftade från att fokusera på demokratiaspekterna till att handla om hjälpaspekten med ledord som medmänsklighet och ”ett mjukare samhälle” (Jeppsson Grassman, 1997). Med ett mjukt samhälle menas ett samhälle som inte främst fokuserar på teknik och ekonomi utan mer etik, värderingar, ideal, sociala förhållanden (Liedman, 1997). Frivilligt arbete anses idag som något positivt och förknippas ofta med ord som ansvarstagande, äkta övertygelse och altruism. Det är något som ligger i tiden och ses av många som något fint. Känslan av att dra sitt strå till stacken och ta sitt ansvar för att göra världen till en bättre plats har för många människor blivit ett viktigt inslag i vardagen (Ahrne, Boström, & Forsell, 2004).

Enligt en undersökning utförd av Jeppsson Grassman engagerade sig 48 % av svenska folket mellan 16 och 74 år i någon form av volontärarbete (Jeppsson Grassman, enligt Jeppsson Grassman, 1997). Ideella organisationer fyller en viktig funktion för många människor eftersom den utgör en plats för gemenskap med andra som delar samma strävan och intressen. Att arbeta utan ekonomisk vinning ger en annan dynamik än när drivkraften är pengar. Många organisationer skulle inte överleva utan människor som engagerar sig ideellt, till exempel idrottsföreningar, fackföreningar och olika religiösa organisationer (Kindbom, 2002).

Wiehe och Isenhour (1977) diskuterar olika anledningar till varför folk engagerar sig som volontärer. De hävdar att det finns fyra huvudsakliga anledningar. Den största anledningen handlar om personlig tillfredställelse – viljan att spendera sin fritid på någonting som känns givande, därefter självutveckling – volontärarbete som någonting som kan förbättra utsikterna att få jobb eller utveckla färdigheter, vidare är krav från omvärlden en viktig anledning – uppfylla åtaganden och förväntningar, och slutligen spelar altruism in – känslan av att vilja hjälpa andra. Unger (1991) menar att det ofta finns fler anledningar bakom volontärarbete och att ingen är bättre än någon annan, men trycker på att det altruistiska motivet är det enda som fokuserar på andras behov. En individ har alltså med största sannolikhet ett flertal motiv till sitt engagemang, och det kan antas att motiv av både egoistisk och altruistisk karaktär förekommer.

En undersökning av Finkelstein och Brannick (2007) visar att människors motiv till ideellt engagemang kan delas in i sex kategorier. En kategori är värderingar – att man bryr sig om människor som har det sämre ställt. Vidare kategorier är förståelse – att få nya lärdomar, den sociala aspekten – ens bekanta är också engagerade, karriär – möjlighet att få erfarenhet inom ett intressant arbetsområde, självbevarelse – ett sätt att glömma bort att man mår dåligt, samt självuppfyllelse – en känsla av att göra något viktigt och betydelsefullt. Det är alltså tydligt att det finns både egoistiska och altruistiska motiv till varför människor engagerar sig ideellt.

Empati, altruism och egoism

Människor är sociala varelser som vanligtvis lever i närhet och gemenskap med varandra. Gemenskap kräver kommunikation, och kommunikation kräver förståelse. För att denna

gemenskap ska fungera krävs att människor förstår varandra på ett djupare plan, inte bara personlighetsdrag utan även underliggande psykologiska tillstånd. Att kunna leva sig in i andras situation är en förutsättning (Decety & Jackson, 2004; Eklund, Andersson-Stråberg, & Hansen, in press; Singer, et al., 2004).

Empatibegreppet är brett och rör både kognitiva och affektiva processer. Den kognitiva delen innebär förmågan att inta en annan människas psykologiska perspektiv, det är den intellektuellt värderande och realitetstestande fasen av empatiprocessen. Sen tillkommer den affektiva, upplevande fasen vilken handlar om förmågan att bli berörd av den andres känslomässiga situation. Empati definieras i denna uppsats i enlighet med Batson (1991) som menar att empati är en känslomässig respons i överensstämmelse med andra människors behov och välbefinnande. Empati utgår alltså från den andre och innefattar känslor av sympati, medlidande, ömhet och välvillighet, och kopplas ofta ihop med hjälpbeteende (Batson, 1991).

Singer et al. (2004) hävdar att empati handlar om förmågan att förstå vad andra känner, både när det gäller glädje eller sorg och när det gäller känslor av fysisk smärta eller välbehag. Det centrala för den empatiska förmågan är att kunna ta någon annans perspektiv, kunna sätta sig in i hur en annan människa upplever världen och kunna tänka och känna sig själv som inne i den andres inre liv (Håkansson & Montgomery, 2003; Lamm, Batson, & Decety, 2007).

Empati har blivit ett populärt begrepp som används flitigt, både i vardagen och i akademiska sammanhang. Under 50-talet väcktes intresset för att studera de psykologiska processer som ligger bakom empati. Det var främst inom den psykodynamiska traditionen som intresset för att studera dessa bakomliggande processer började. Härifrån har det sedan blivit ett vedertaget begrepp som återfinns inom alla områden för mänsklig interaktion. Förutom det psykodynamiska perspektivet på empati, där det handlar om kunskap om den andres känslor – både kognitivt och affektivt, kan det förklaras utifrån socialpsykologisk teori. Även här handlar det om en balans mellan kognitiva och affektiva mekanismer, men även förmågan till socialt rolltagande (Holm, 2001). Empatisk förmåga är något som värderas högt både privat och yrkesmässigt. I yrken som präglas av mötet mellan en professionell och människor i behov av hjälp, är empatisk förmåga speciellt viktigt. Holm (2001) betonar hur viktigt det är att relationen mellan den professionelle och den hjälpsökande präglas av omtanke och respekt. Den professionelle måste ha en förmåga att sätta sig in i och förstå den hjälpsökandes situation, både kognitivt och känslomässigt.

Men det krävs mer än att en person i en relation är empatisk. Empati är något som sker såväl mellan som inom individer. Något som är gemensamt för både den som visar empati och hjälper någon, och den som blir hjälpt och upplever empati är känslan av att vara eller bli berörd. Personen som erbjuder sig att hjälpa blir berörd av personen i behov av hjälp, samtidigt som personen som får hjälp blir berörd av att någon vill hjälpa. Det går alltså åt båda hållen. För att kunna bli berörd, och för att kunna uttrycka empati genom handling krävs en grundläggande förståelse för andra människors livssituation (Decety & Jackson, 2004; Eklund et al., 2008; Håkansson & Montgomery, 2003).

En ytterligare faktor som ökar den empatiska förmågan och viljan att hjälpa är trygghetskänsla. Forskare har kommit fram till att individer som känner sig trygga i sig själva och sin situation är mer villiga att hjälpa än de som känner sig otrygga. Villigheten att hjälpa var bestående även när det inte fanns någon personlig vinning i hjälpanDET. Avsaknaden av egoistiska motiv lyckades alltså inte underminera den fördelaktiga effekten av att känna sig trygg (Mikulincer, Shaver, Gillath, & Nitzberg, 2005).

När empati diskuteras leds samtalet ofta osökt in på fenomenet altruism. Dessa två är enligt många starkt sammankopplade (Batson, 1991; Finkelstein & Brannick, 2007; Johansson, 2004; Nagel, 1970). Den rådande synen inom västerländsk filosofi och psykologi, vad gäller motiv bakom hjälpbeteende, är att det allt som oftast finns ett självtjänande motiv. En del av

dessa självtjänande motiv är mer uppenbara än andra. Ett exempel på tydlig extern belöning är materiell vinning eller uppskattning från allmänheten. Men det finns även mindre tydliga motiv som gagnar individen på ett inre plan. Exempel på detta är att känna sig bra och duktig för det man gör, att undslippa självkländer och känslor av skam och skuld (Batson, 1991, 1994). Men var kommer osjälvisk motivation till hjälpande in i bilden? Vad är egentligen altruism? Enligt Comte (hämtat från Batson, 1991) handlar altruism om en ”unselfish desire to live for others” (s. 5). Med denna definition som utgångspunkt menar Batson (1991) att altruism är ”a motivational state with the ultimate goal of increasing another’s welfare” (s. 6). Altruism som motivation syftar alltså till att öka välbefinnandet hos andra. Men även egoism fungerar som motivation. Med Batsons definition av altruism som utgångspunkt kan egoism definieras som ett motivationellt tillstånd med det ultimata målet att öka sitt eget välbefinnande. Det som skiljer egoism från altruism är alltså målet för motivationen, medan altruism riktar sig mot andras välbefinnande riktar sig egoism mot individens eget välbefinnande. Även om empatisk förmåga har visat sig ligga till grund för altruistiskt beteende så betyder det inte att människor som hjälper av egoistiska motiv inte har någon empatisk förmåga. Oavsett *varför* människor hjälper andra har de visst mått av empati (Batson, 1991).

Varför hjälpa?

Varför hjälper människor varandra? Att hjälpa andra utan att själv få något ut av det verkar gå emot det grundläggande antagandet om mänsklig natur – att allt mänskligt handlande är riktat mot självtjänande (Batson, 1994). Är hjälpande då ett sätt att hantera känslan av hjälplöshet? Batson har diskuterat dessa frågor och kommit fram till tre möjliga motiv till hjälpbeteende: a) egoistisk motivation som söker belöning och vill undvika bestraffning, b) egoistisk motivation som arousal-reducerande och c) empatiskt frambringad altruistisk motivation. Dessa tre olika motivationer följer olika vägar till hjälpanDET. Målet med beteende som motiveras av egoism är inte att hjälpa för någon annans skull, utan för egen vinning, antingen få beröm och uppskattning av andra eller att slippa känslor av obehag som kan komma av att se andra lida. Om det blir för krävande eller kostsamt att hjälpa någon finns alternativet att välja att inte göra något eller att ge upp, att blunda för problemen. Drivs individen däremot av altruistiska motiv är fokus på den andres välbefinnande och hjälpanDET mer villkorslöst (Batson, 1991).

Hur hänger då empati och hjälpbeteende ihop? Det talas om identifiering mellan självet och individen i behov av hjälp, att bli ett med personen som upplevs behöva hjälp, så kallad ”self-other merging” (Batson et al., 1997). Det innebär att se denne som del av sig själv och att se den andres behov som sina egna. Det medför att man hjälper andra eftersom man då på något sätt hjälper sig själv. Andra menar att det räcker med att kunna inta den andres perspektiv. Att ha en så pass nära relation till personen att dennes perspektiv kan intas. Att kunna se den andres perspektiv leder till en överlappning mellan självet och den andre (Håkansson & Montgomery, 2003; Lamm, Batson, & Decety, 2007; Singer et al., 2004). Enligt Cialdini, Brown, Lewis, Luce och Neuberg (1997) fungerar empati som en signal att nå enighet med personen i behov av hjälp. Det i sin tur leder till hjälpbeteende i större utsträckning än om empati saknas. Närhet i relationen mellan personen i behov av hjälp och den hjälpanDE verkar alltså spela en väsentlig roll för hjälpanDET. Studier visar att människor är mer benägna att hjälpa familjemedlemmar och nära vänner än främlingar. Trots detta är frivilligarbete, som för det mesta handlar om att hjälpa främlingar, ett utbrett fenomen (Cialdini et al., 1997; Cunnigham & Platow, 2007).

Empati har av många ansetts bidra till människors tendens att hjälpa andra. Människor som visar hög empati är ofta mer benägna att hjälpa andra än de som uppvisar lägre empati

(Batson & Shaw, 1991; Cialdini et al., 1997). Tendensen att hjälpa ökar även jämsides med behovet, desto allvarligare personens situation är, desto med benägna är andra att hjälpa, oavsett vem personen i behov av hjälp är (Cialdini et al., 1997). Batson med flera hävdar att det finns både egoistiska och altruistiska motiv bakom varför människor hjälper varandra och menar även att empatisk förmåga frammanar altruistiskt motiverat beteende (Batson, 1991; Johansson, 2004; Nagel, 1970). Empati ligger alltså till grund för altruistiskt beteende (Batson, 1991; Batson et al., 1997; Johansson, 2004; Nagel, 1970). I överensstämmelse med empati-altruismhypotesen står empati och altruism i en proportionerlig relation till varandra. Ju mer empati känt för medmänniskors behov, desto större motivation att fylla det behovet. Även om det alltid finns självgagnande konsekvenser av att hjälpa någon, så menar empati-altruismhypotesen att dessa konsekvenser inte är vad som är avgörande för att en människa ska hjälpa eller inte. Hjälper man för hjälpannets skull får man dessa positiva konsekvenser på köpet (Batson & Shaw, 1991).

Något som talar för att det skulle vara lättare att vara volontär på hemmaplan är att det i flera studier visat sig att människor tenderar att i större utsträckning hjälpa individer i sin in-grupp (egen kultur) än i sin ut-grupp (annan kultur) (Cunningham & Platow, 2007; Graziano, Habashi, Sheese & Tobin, 2007; Stürmer, Snyder & Omoto, 2005). I en studie av Levine, Cassidy, Brazier och Reicher, (2002) var både sannolikheten för ingripande, uppskattningen av situationens allvar och den känslomässiga responsen högre när det handlade om en individ i in-gruppen än en individ i ut-gruppen.

En studie av Unger (1991) har visat att behoven i samhället har en positiv inverkan på volontärarbete. Detta styrks av en studie utförd av Håkansson Eklund (2006) som visar att människor har lättare att känna empati med människor i svåra situationer och i stort behov av hjälp. Mer påtagliga behov i samhället leder alltså till större volontäroengagemang. Utifrån dessa studier skulle det vara lättare att vara volontär i tredje världen där behoven är större och mer påtagliga. Att se behov hos andra får människor att vilja agera för att förändra andras situation till det bättre.

Syfte och frågeställning

Inom psykologisk och filosofisk forskning har den dominerande synen varit att människor är egoistiska (Batson, 1991). I en serie experiment under de senaste 30 åren har dock Batson (för en för en översikt se Batson, 1991) visat att vi kan vara altruistiska, det vill säga bry sig om andras välbefinnande. Forskning har alltså visat att människor hjälper varandra av både egoistiska och altruistiska skäl. Är volontärer en grupp som skiljer sig från mängden? Uppvisar volontärer mer altruistiska eller mer egoistiska motiv än genomsnittet?

Uppsatsen syftar till att undersöka volontärers motiv till att hjälpa. Är det altruistiska eller egoistiska motiv som ligger bakom volontärarbete? Skiljer sig motiven åt beroende på om man engagerar sig nära sitt hem eller långt hemifrån, i andra delar av världen? Mer precist undersöks frågeställningen om motiven skiljer sig beroende på om engagemanget sker a) på hemmaplan, b) inom Europa eller c) i övriga världen.

Inför den här undersökningen är det mycket ovisst vilket resultatet kommer att bli. Volontärer som åker utomlands kan tänkas göra det av egoistiska skäl, som till exempel att de får en "häftig" resa, får uppleva en annorlunda kultur och mycket nytt. Å andra sidan kan de anses ha altruistiska skäl då de ger av både tid och pengar för att hjälpa andra, när de lika gärna kunde rest som vanliga turister och fått all spänning på så sätt. På samma sätt kan volontärer som inte åker utomlands ses ha både altruistiska och egoistiska motiv. Dels kan det argumenteras att de har mindre altruistiska skäl då det inte krävs så mycket av dem, de kanske är aktiva några timmar i veckan och resten av tiden inte tänker på att de är volontärer. Å andra

sidan kan de ha övervägande altruistiska motiv då de kanske inte får uppleva så mycket utöver sin vardag, men engagerar sig ändå.

Metod

I undersökningen användes i huvudsak kvantitativ metod som byggde på en kvalitativ kodning av det insamlade materialet. Deltagarna fick svara på en öppen enkätfråga utifrån en relativt omfattande instruktion. Undersökningsledaren ville komma åt deltagarnas subjektiva upplevelser av fenomenet utan att deltagarna var medvetna om att deras motiv till engagemang var vad som studerades. Valet att låta respondenterna reflektera skriftligt kring enkätfrågan snarare än att intervjua dem gjordes av flera anledningar: det innebar möjligheten att samla in ett större antal svar än om intervjuer hade använts och med fler respondenter ökar studiens validitet. Med skriftliga svar undveks troligtvis också den påverkan från undersökningsledaren som en intervju kan innebära, dessutom var transkribering inte nödvändigt, vilket sparade tid.

Deltagare

Deltagarna i studien var 40 volontärer, varav 31 kvinnor och 9 män. Urval skedde genom att deltagarna skulle vara eller ha varit aktiva i volontärverksamhet på hemmaplan eller någon annanstans i världen. Enkäten skickades ut till totalt 141 volontärer vilket innebar ett bortfall på 101 personer. Deltagarna var från olika delar av landet, med olika bakgrund och sysselsättning, och åldern varierade från 18 till 68 med en medelålder på 29 år. Målet var att få så lika antal deltagare i grupperna som möjligt.

Tabell 1. Könsfördelning hos volontärer hemma, i Europa och i övriga världen.

	Kvinnor	Män	Totalt
Hemma	5	3	8
Europa	8	1	9
Övriga världen	18	5	23
Totalt	31	9	40

Material

För att undersöka volontärers motiv till engagemang utformades en öppen instruktion av undersökningsledaren. Inledningsvis ombads respondenterna uppge kön, ålder och volontärområde. Frågan om volontärområde var av stor vikt eftersom studien syftade till att jämföra volontärers empati beroende på geografiskt område där volontärarbetet skedde. Att veta deltagarnas kön och ålder var av intresse för att kunna se om dessa faktorer låg till grund för några skillnader gällande motiv. Därefter följde en öppen instruktion där respondenten fritt fick reflektera kring tankar, känslor och händelser i samband med volontärarbete, samt varför de valt att vara volontärer. Detta för att komma åt deras subjektiva upplevelser. Instruktionen lød: ”Var vänlig berätta om hur det är att vara volontär för dig. Berätta om dina tankar, känslor, vad du gör/gjort och varför du är/var volontär. Det finns inget rätt eller fel svar och du får berätta vad du vill om detta.” Längden på deltagarnas svar preciserade inte i instruktionen.

Procedur

För att nå utlandsvolontärer kontaktades volontärsamordnare på två bistånds-/volontärorganisationer. Den initiala kontakten skedde via telefon för att ta reda på om intresse fanns. Därefter skedde kontakten via e-mail eftersom det ansågs vara mest tidseffektivt. Respektive volontärsamordnare fick ta del av missivbrevet och var entusiastiska till samarbete. Via volontärsamordnaren erhöles kontaktinformation till utlandsvolontärer vilka sedan fick enkäten via e-mail med ett bifogat missivbrev innehållande information om studien och deras deltagande, samt kontaktuppgifter till undersökningsledaren. Eftersom volontärerna var utspridda över hela Sverige var e-mail enda möjliga tillvägagångssätt, både ur ekonomisk och ur tidsmässig synpunkt. Deltagarna ombads svara på enkäten direkt i mejlet och skicka tillbaka till undersökningsledaren inom den utsatta tidsramen. Eftersom ingen precisering av svarslängd angavs varierade svaren från en halv till två sidor i omfattning.

Sverigevolontärer kontaktades via kontaktpersoner på tre olika organisationer i Sverige och fick även dessa enkäten via e-mail med det bifogade missivbrevet. Studiens egentliga syfte var dolt för både deltagare och kontaktpersoner då det är svårt att komma åt empati och altruism om deltagarna är medvetna om att det är detta som undersöks. Människor tenderar att ofta framställa sig som mer altruistiska på grund av till exempel social önskvärdhet. En påminnelse skickades ut till samtliga volontärer som kontaktats men ännu inte svarat efter det utsatta slutdatumet. Även påminnelsen innehöll enkäten och missivbrevet. Slutligen delades deltagarna in i tre grupper utifrån studiens syfte: a) volontärer på hemmaplan, b) volontärer inom Europa, och c) volontärer i övriga världen. De forskningsetiska principerna togs i beaktande genom hela undersökningen (Vetenskapsrådet, 2002).

Databearbetning

Alla enkätsvar analyserades med kvalitativ kodningsmetod inspirerad av Baumeister (Baumeister, Wotman & Stillwell, 1993). Metoden gick ut på att berättelserna lästes igenom ett antal gånger och uttalanden som handlade om motiv till volontärbete identifierades. Efter en första genomläsning för att få en överblick över materialet sattes vissa tolkningsregler upp för att försäkra att alla berättelser fick samma granskning och för att undvika tvetydigheter (se Tabell 2). Motiven delades in i två kategorier utifrån undersökningens frågeställningar: (a) altruistiska och (b) egoistiska.

Tabell 2. Tolkningsregler för olika motiv till att hjälpa.

Altruistiska motiv	Egoistiska motiv
Hjälpa	Erfarenhet
Göra skillnad	Nya lärodomar
Informera andra	Roligt
Förståelse	Spännande upplevelse/kultur/språk
Ge tid/kärlek/trygghet/av sig själv	Personlig utveckling
Dela med sig av kunskap	Må bra
Ansvar	

I stora drag var uttalanden om att ge någonting sammankopplat med altruistiska motiv, medan uttalanden om att få någonting var sammankopplat med egoistiska motiv.

Resultat

Den här uppsatsen syftade till att undersöka om volontärer engagerar sig av egoistiska eller altruistiska skäl och om det skiljde sig beroende på var de engagerar sig. I resultatdelen presenteras kvantitativa analyser av dessa frågeställningar samt citat som illustrerar deltagarnas upplevelser. Eftersom det inte fanns några könsskillnader på de centrala variablerna har kön utelämnats i analyserna som presenteras.

Känslan av att inte räkna till var något som återfanns hos volontärer i övriga världen likväl som hos Europavolontärer. Många uttryckte en känsla av hjälplöshet inför den problematik de mötte utomlands och inför de stora kontrasterna i jämförelse med det svenska samhället. Flera uttryckte att de kände sig otillräckliga:

På projektet vi var hade vi inte så mycket ansvar och ibland kändes det som att vi var där i onödan... Problemet är bara att man nog aldrig kommer känna att man gör tillräckligt (kvinnlig volontär i övriga världen).

Det uttrycktes också frustration över att inte se direkta resultat av sitt arbete. Att arbeta utan att se några synliga resultat kan bidra till en känsla av meningslöshet. En volontär menade att hon kände sig "... hjälplös och frustrerad för att jag inte fick den 'direkta belöningen' som man skulle kunna få av att ge mat till en hungrig eller pengar till en fattig..." (kvinnlig volontär i övriga världen).

Samtidigt som känslan av hjälplöshet och meningslöshet upplevdes som jobbig var det även en sporre för att verkligen försöka göra något meningsfullt. Att inte kunna göra någon stor skillnad på plats vägdes upp av insikten att en stor del av volontärarbete utgörs av efterarbete på hemmaplan. Flera uttryckte en känsla av ansvar, både att alla har ett visst ansvar att hjälpa sina medmänniskor, men även att man som volontär har ett ansvar att dela med sig av sina erfarenheter:

Alla borde få uppleva detta för att få en annan syn på våra problem här hemma och se hur världen ser ut utanför skyddade Sverige ... efter min vistelse tycker jag nästan att det är mer relevant att åka som informationsvolontär som jag gjort och fått se så mycket olika typer av projekt och informera när jag kommit hem (kvinnlig volontär i övriga världen).

Hos majoriteten av utlandsvolontärerna framställdes efterarbetet som något av det viktigaste – engagemanget tar inte slut för att utlandsvistelsen tar slut, det har bara börjat.

Skillnader mellan egoistiska och altruistiska motiv

För att testa om det finns skillnad mellan hur många som har egoistiska och altruistiska motiv utfördes ett Chi² goodness of fit test (37 personer hade angivit antingen mest egoistiska eller mest altruistiska motiv och kunde tas med i analysen). Testet visade att flest deltagare åkte iväg som volontärer av egoistiska skäl, $\chi^2(1, N = 37) = 6.08, p < .02$. Egoistiska motiv syntes i allt från nya erfarenheter: "... åka iväg och praktisera och se hur det ser ut på riktigt där ute. Jag såg därför min volontärupplevelse mkt som en praktikperiod då jag lärde mig oerhört mkt..." (kvinnlig volontär i övriga världen), till spännande upplevelser: "... jag ville få ett avbrott i mitt vardagsliv med alla rutiner, genom att göra något som är annorlunda" (manlig volontär i övriga världen).

Egoistiska motiv framkom främst i form av viljan att uppleva och lära sig nya saker. För volontärer i övriga världen var det många som valde att resa iväg som volontär för att få

uppleva en spännande, ny kultur och samtidigt ”göra något som känns meningsfullt och kunde hjälpa andra” (kvinnlig volontär i övriga världen).

Skillnader mellan volontärområden

För att testa om det fanns någon skillnad mellan de tre volontärområdena i motiv till engagemang genomfördes en envägs ANOVA (hemma, Europa, övriga världen). Den visade att volontärer i Sverige och i övriga världen angav fler egoistiska än altruistiska motiv, medan det var tvärt om för Europavolontärerna ($F_{[2,37]} = 4.33, p = .02$). Ett Post Hoc test (Tukey) utfördes och visade att denna skillnad mellan Europavolontärerna och volontärer i övriga världen var signifikant, ($p < 0.02$). Mellan Sverigevolontärerna och Europavolontärerna fanns en tendens till skillnad, ($p = .087$) (se Tabell 3).

För att testa om det finns en skillnad mellan de tre volontärområdena i om egoistiska eller altruistiska motiv dominerade genomfördes också ett Chi² test of independence. Det visade en signifikant skillnad mellan volontärer i Europa och i övriga världen, $\chi^2 (2, N = 37) = 6.74, p < .05$. Av Sverigevolontärerna angav 62.5 % övervägande egoistiska skäl. Hos Europavolontärerna var det 33 % som angav flest egoistiska skäl, medan det bland volontärerna i övriga världen var 78 % som angav flest egoistiska skäl.

Tabell 3. Andel egoistiska och altruistiska motiv för att vara volontär hos de som är volontärer hemma, i Europa och i övriga världen.

	Egoistiska	Altruistiska	Totalt
Hemma	68 %	32 %	100 %
Europa	42 %	58 %	100 %
Övriga världen	69 %	31 %	100 %
Totalt	63 %	37 %	100 %

Bland Europavolontärerna var det många som tog tid från sin semester för att åka iväg som volontär några veckor vilket tyder på ett osjälviskt engagemang. Flera uttrycker att det inte kände att de gjorde så mycket aktivt, att de gärna hade hjälpt till mer: ”När vi var där kändes det ibland som att vi inte gjorde så värst mycket egentligen, men förstod att det var oerhört betydelsefullt för dem att vi överhuvudtaget kom dit” (kvinnlig volontär i Europa). En annan Europavolontär lyfter fram upplevelsen av volontärbete som att ”gå utanför sina egna ramar” (kvinnlig volontär i Europa) och göra något man inte vanligtvis skulle göra, kanske kliva ur sin bekvämlighetszon.

Åldersskillnader

Ett par intressanta iakttagelser gällande ålder gjordes. Det fanns en viss tendens till negativ korrelation mellan ålder och egoistiska motiv ($r = -.26, p = .138$), äldre volontärer verkar alltså ha mindre egoistiska motiv bakom sitt engagemang. Vidare testades ålder mot volontärområde i en envägs ANOVA vilket visade att yngre volontärer engagerar sig längre bort ($F_{[2,35]} = 3.95, p < .05$). Det finns alltså en koppling mellan ålder och val av plats för engagemang. Yngre personer reser hellre iväg långt, medan äldre personer engagerar sig närmare sitt hem. Äldre volontärer på hemmaplan betonar att de vill hjälpa: ”... jag såg att jag hade möjligheter och viljan att göra nåt för att lyfta lite lite grand deras börda” (kvinnlig volontär i Sverige). Samtidigt som yngre volontärer som reser långt ofta betonar en personlig utveckling och nya upplevelser: ”... möta en ny kultur, hoppades få lära mig ett nytt språk

och träffa människor från andra levnadsförhållanden. Jag hoppades få utvecklas som människa...” (kvinnlig volontär i övriga världen).

Diskussion

Sammanfattningsvis visade den här undersökningen att volontärer överlag engagerar sig mer av egoistiska skäl än av altruistiska skäl. Utifrån de tre undersökningsgrupperna Sverige-volontärer, Europavolontärer och volontärer i övriga världen visade resultatet att de som åker inom Europa angav flest altruistiska motiv, medan volontärer i de övriga två grupperna angav flest egoistiska motiv. Vad gäller åldersskillnader tenderar äldre volontärer att ha mer altruistiska motiv till engagemang än de yngre.

Hur ska vi då förstå dessa resultat? Vad är det som orsakar de tydliga skillnaderna? Människor är resultatdrivna – att se resultat av sina handlingar är viktigt och bidrar till viljan att göra mera och nå längre (Eisenberger & Cameron, 1996; Vohs & Baumeister, 2008). Volontärer riskerar att känna sig överväldigade av behoven de möter och inte se att deras arbete gör skillnad – det kan kännas som en vattendroppe i öknen. Att inte känna sig nöjd över sin insats har negativ effekt på viljan att fortsätta (Vohs & Baumeister, 2008). Intressant är att det trots allt är så många som engagerar sig, viljan att hjälpa verkar vara starkare än behovet av att se snabbt resultat.

Skillnader mellan egoistiska och altruistiska motiv. Resultatet visade att det var mestadels egoistiska motiv bakom volontärers engagemang vilket överensstämmer med resultatet i en studie utförd av Wiehe och Isenhour (1977). De konstaterade att personlig tillfredsställelse och självutveckling var de viktigaste motiven till varför volontärer engagerar sig. Även om det är övervägande egoistiska motiv som ligger bakom volontärarbete betyder det förstås inte att volontärer är en i särklass egoistisk grupp människor. Volontärer är med största sannolikhet inte mer egoistiska än någon annan yrkesgrupp. 37 % altruistiska motiv kanske är högre än vad många andra grupper skulle ange.

Även om resultaten visade på övervägande egoistiska motiv får inte de altruistiska motiven falla i glömska. Det är viktigt att komma ihåg att det trots rådande samhällssyn finns människor som hjälper andra utan att tänka på egen vinning (Batson, 1991). Idag ligger enligt vissa allt för mycket fokus på att individen själv ska vara lycklig, finna sig själv och utvecklas så att hjälpa andra och vara en god medmänniska lätt hamnar i skymundan (Brehony, 1999; Monroe, 1996).

Skillnader mellan volontärområdena. Som diskuterats tidigare menar Graziano et al. (2007) att det borde vara bekvämast att vara Sverigevolontär eftersom människor hemma i större utsträckning än människor i en annan kultur utgör en in-grupp. Att känna samhörighet med människor i en in-grupp är lättare än att känna samband med människor i en främmande kultur, en ut-grupp. Detta talar för att det är bekvämare att hjälpa människor i sin närhet än de långt bort. Att Sverigevolontärerna angav flest egoistiska skäl till sitt engagemang skulle kunna förklaras med in-grupp/ ut-grupp fenomenet. Å andra sidan har studier visat att mer påtagliga behov frammanar känslor av empati och viljan att hjälpa (Håkansson Eklund, 2006; Unger, 1991). Detta tyder på att det istället skulle vara lättare att vara volontär i situationer där människors livssituationer är svåra och behoven är som mest påtagliga.

Cialdini et al. (1997) diskuterar vikten av relationen mellan hjälpare och hjälpsökande. De hävdar att det är lättare att känna empati med, och hjälpa, personer man kan identifiera sig med. Om Sverigevolontärer kan sägas engagera sig av bekvämlighetsskäl kan det vara så att Europavolontärer engagerar sig av altruistiska skäl eftersom Europa är tillräckligt nära för att man ska kunna identifiera sig med människor, men inte för exotiskt för att fokus ska hamna på själva upplevelsen. Resultatet kan ses som en skala från egoistiska motiv hemma, till altruistiska motiv inom Europa, tillbaka till egoistiska motiv i övriga världen. De egoistiska

motiv som driver Sverigevolontärer handlar om bekvämlighet, medan de egoistiska motiv som driver volontärer i övriga världen handlar om personlig utveckling och längtan efter nya, spännande upplevelser. Europa skulle kunna ses som någon slags medelväg. Detta behöver förstås utredas vidare i framtida forskning.

Ålderskillnader. Yngre volontärer visade en tendens till att vara mer egoistiska i varför de engagerar sig i volontärarbete än äldre volontärer. Deras motiv handlade mycket om personlig utveckling och nya upplevelser. Även Eklund et al. (in press) visade i en studie att äldre människor tenderar att vara mer empatiska än yngre. Yngre volontärer kanske söker spänning och upplevelser i större utsträckning än vad äldre gör. Ju längre man levt desto mer livserfarenhet har man och kanske inte samma behov av att söka upplevelsernas tjusning. Det är troligt att äldre volontärer har en stabilare tillvaro, kanske med både familj och jobb, än vad yngre personer har. Det kan alltså tänkas att det krävs mer av äldre volontärer som vill åka iväg en längre period än vad det gör för yngre personer som kanske precis avslutat skolan och inte slagit sig till ro på samma sätt. Detta kan vara en anledning till att fler unga volontärer åker till andra sidan jorden medan äldre volontärer stannar på hemmaplan i större utsträckning. En ytterligare faktor som kan bidra till resultatet att äldre människor uppvisade mer altruistiska motiv är känslan av trygghet som enligt Mikulincer et al. (2005) bidrar till viljan att hjälpa. Det verkar inte omöjligt att äldre människor har större trygghet i sig själva och sin situation än yngre människor, och kanske därför är mer benägna att hjälpa utan att få något tillbaka.

Att ideellt arbete idag har blivit något av ett modebegrepp kan ligga till grund för att det har blivit så populärt. Enligt Ahrne et al. (2004) är frivilligarbete förknippat med positiva ord som ansvarstagande, äkta övertygelse och altruism. Många unga människor som vill ut och se världen väljer att resa som volontärer istället för som ”backpackers” i och med att det anses vara att göra något bra. Fördelen med volontärarbete är att det oftast begränsas till ett visst område och till en viss grupp människor. Lockelsen med det är att det erbjuder närmare kontakt med lokalbefolkningen och kulturen och dessutom större möjlighet att lära sig ett nytt språk.

Styrkor och svagheter hos studien. Vad gäller reliabilitet och validitet i denna undersökning kan det relativt låga deltagarantalet ses som ett hot. Även om resultaten är signifikanta gör det låga och ojämnt fördelade deltagandet att det är svårt att dra några långtgående slutsatser från undersökningen. Grupperna med volontärer på hemmaplan och i Europa innehöll färre deltagare, vilket kan leda till mindre pålitliga slutsatser. Om deltagandet hade varit högre hade generaliserbarheten till volontärer i allmänhet ökat. När undersökningen inleddes och volontärer kontaktades antog undersökningsledaren att det skulle vara svårare att få respons från utlandsvolontärer än Sverigevolontärer. Därför kontaktades fler volontärer från övriga världen än övriga grupper. Detta antagande grundades på att många Sverigevolontärer är aktiva under en längre period, medan utlandsvolontärer gör en punktinsats. Det antogs vara lättare att prata om något man är involverad i för stunden än tänka tillbaka på något man gjort tidigare. Denna tidsaspekt kan antas spela in på hur noggranna deltagarnas berättelser var. Vissa var mycket kortfattade medan andra var utförliga i sina berättelser. Exempelvis kan synen på ens eget engagemang ändras från det att man är aktiv till långt efter. Engagemanget kan vara helt altruistiskt för stunden, men kännas mer egoistiskt efter en tid, eller tvärt om.

I denna studie togs validitet i beaktning även genom att använda välkända och inom området etablerade definitioner för att beskriva centrala begrepp som empati, altruism och egoism. En ytterligare faktor som bidrog till ökad validitet var att volontärerna vid undersökningstillfället inte var medvetna om studiens syfte – undersökningsledaren ville komma åt deltagarnas genuina upplevelse och resonemang kring varför de valt att arbeta ideellt. Eftersom empati och altruism ofta anses vara positiva karaktärsdrag vill många

framställa sig som mer empatiska än de kanske är. Därför är det nödvändigt att ha ett dolt syfte för att komma åt verklig empatisk förmåga. Detta tillvägagångssätt att identifiera motiv kan kanske betraktas som en av studiens främsta styrkor.

Framtida forskning. Såväl bland de volontärer som kontaktades och bland de som deltog i studien var över 70 % kvinnor. Det vore intressant att undersöka om det finns någon anledning till detta, om det är så att fler kvinnor engagerar sig som volontärer, och i så fall varför det är så. Undersökningar som jämför empatisk förmåga hos män och kvinnor överlag skulle vara intressant hos gruppen volontärer. Även tendensen till negativt samband mellan ålder och empati är något som skulle vara intressant att studera vidare. I ett större stickprov kan korrelationen vara signifikant vilket skulle betyda att människor blir mer altruistiska ju äldre de blir. I koppling till det faktum att yngre volontärer i större utsträckning engagerar sig längre bort för att få större upplevelser och utvecklas mer utgör det ett intressant mönster.

Studien visade att volontärer engagerar sig av främst egoistiska motiv vilket kan kännas tråkigt. Frågan är om de som är i behov av hjälp är bryr sig om typen av motiv? Hjälp är ju hjälp oavsett vad som ligger bakom, och så länge det på något sätt gagnar den hjälpbehövande kanske det inte spelar någon roll vad som motiverar till hjälpande. Det skulle vara intressant att i framtida forskning ta reda på hur hjälpbehövande ställer sig till motiven bakom hjälpande, att studera motiven utifrån deras perspektiv.

Slutsatser. Resultaten av den här studien kan ge framförallt frivilligorganisationer men också samhället i stort insikt i motiv till att hjälpa andra. Det kan vara av intresse för olika frivilligorganisationer att få inblick i varför människor väljer att engagera sig ideellt. Viktigt kan vara att från organisationers sida fokusera på motiv och tankar bakom ideellt engagemang. Som volontär kan det också vara givande att, innan man bestämmer sig för att engagera sig, veta med vilka motiv man gör det.

På många fronter är dagens samhälle beroende av ideellt engagemang för att gå runt. Frivillighet främjar medmänsklighet och skjuter fokuset till den mjuka utveckling där betoningen ligger på värderingar och sociala förhållanden. I ett samhälle som i övrigt premierar teknik och ekonomi (hård utveckling) är det, som Liedman (1997) menar, viktigt att jobba för att försöka upprätthålla jämvikt. Om volontärarbete är något som bidrar till positiv samhällsutveckling kan det vara något som är värt att uppmuntra och studera mer.

Referenser

- Ahrne, G., Boström, M., & Forsell, A. (2004). Meningen med föreningen: Vad är frivilligt med frivilligorganisationer? I O. Håkansson (Red.), *Den organiserade frivilligheten* (ss. 22-51). Malmö: Liber Ekonomi.
- Batson, C. D. (1991). *The altruism question: Toward a social-psychological answer*. NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Batson, C. D. (1994). Why act for the public good? Four answers. *Society for Personality and Social Psychology, 20*(5), 603-610.
- Batson, C. D., Sager, K., Garst, E., Kang, M., Rubchinsky, K., & Dawson, K. (1997). Is empathy-induced helping due to self-other merging? *Journal of Personality and Social Psychology, 73*(3), 495-509.
- Batson, C. D., & Shaw, L. L. (1991). Evidence for altruism: Toward a pluralism of prosocial motives. *Psychological Inquiry, 2*(2), 107-122.
- Baumeister, R. F., Wotman, S. R., & Stillwell, A. M. (1993). Unrequired love: On heartbreak, anger, guilt, scriptlessness, and humiliation. *Journal of Personality and Social Psychology, 64*(3), 377-394.

- Brehony, K. A. (1999). *Ordinary grace: An examination of the roots of compassion, altruism, and empathy, and other ordinary individuals who help others in extraordinary ways*. New York: Penguin Putnam.
- Cialdini, R. B., Brown, S. L., Lewis, B. P., Luce, C., & Neuberg, S. L. (2007). Reinterpreting the empathy – altruism relationship: When one into one equals oneness. *Journal of Personality and Social Psychology*, *73*(3), 481-494.
- Cunningham, E., & Platow, M. J. (2007). On helping lower status out-groups: The nature of help and the stability of the intergroup status hierarchy. *Asian Journal of Social Psychology*, *10*, 258-264.
- Decety, J., & Jackson, P. L. (2004). The functional architecture of human empathy. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews*, *3*(2), 71-100.
- Eisenberger, R., & Cameron, J. (1996). Detrimental effects of reward: Reality or myth? *American Psychologist*, *51*(11), 1153-1166.
- Eklund, J., Andersson-Stråberg, T., & Hansen, E. M. (in press). "I've also experienced loss and fear": Effects of prior similar experience on empathy. *Scandinavian Journal of Psychology*.
- Finkelstein, M. A., & Brannick, M. T. (2007). Applying theories of institutional helping to informal volunteering: Motives, role identity, and prosocial personality. *Social behavior and personality*, *35*(1), 101-114.
- Graziano, W. G., Habashi, M. M., Sheese, B. E., & Tobin, R. M. (2007). Agreeableness, empathy, and helping: A person × situation perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, *93*(4), 583-599.
- Holm, U. (2001). *Empati: att förstå andra människors känslor*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Håkansson Eklund, J. (2006). Empathy and viewing the other as a subject. *Scandinavian Journal of Psychology*, *47*, 399-409.
- Håkansson, J., & Montgomery, H. (2003). Empathy as an interpersonal phenomenon. *Journal of Social and Personal Relationships*, *20*(3), 267-284.
- Jeppsson Grassman, E. (1997). *För andra och för mig: Det frivilliga arbetets innebörder*. Stockholm: Sköndalsinstitutets forskargrupp.
- Johansson, M. (2004). *Empatisk förståelse: Från inlevelse till osjälviskhet*. Doktorsavhandling. Filosofiska institutionen, Lunds universitet.
- Kindbom, A. L. (2002). En arena för eldsjälar. *Budbäraren*, *42*. Hämtad 9 september, 2008, från: <http://old.ideellarena.se/ia/pressklipp/Artikel-Budbar-01.doc>
- Lamm, C., Batson, C. D., & Decety, J. (2007). The neural substrate of human empathy: Effects of perspective-taking and cognitive appraisal. *Journal of Cognitive Neuroscience*, *19*(1), 42-58.
- Levine, M., Cassidy, C., Brazier, G., & Reicher, S. (2002). Self-categorization and bystander non-intervention: Two experimental studies. *Journal of Applied Social Psychology*, *32*(7), 1452-1463.
- Liedman, S.-E. (1997). *I skuggan av framtiden: Modernitetens idéhistoria*. Stockholm: Bonniers.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R., Gillath, O., & Nitzberg, R. A. (2005). Attachment, caregiving, and altruism: Boosting attachment security increases compassion and helping. *Journal of Personality and Social Psychology*, *89*(5), 817-839.
- Monroe, K. R. (1996). *The heart of altruism: Perception of a common humanity*. NJ: Princeton University Press.
- Nagel, T. (1970). *The possibility of altruism*. NJ: Princeton University Press.
- Singer, T., Seymour, B., O'Doherty, J., Kaube, H., Dolan, R. J., & Frith, C. D. (2004). Empathy for pain involves the affective but not the sensory components of pain. *Science*, *303*(5661), 1157-1162.

- Stürmer, S., Snyder, M., & Omoto, A. M. (2005). Prosocial emotions and helping: The moderating role of group membership. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(3), 532-546.
- Unger, L. S. (1991). Altruism as a motivation to volunteer. *Journal of Economic Psychology*, 12, 71-100.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer i humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*.
- Vhos, K. D., & Baumeister, R. R. (2008). *Can satisfaction reinforce wanting? A new theory about long-term changes in strength of motivation*. New York: Guilford Press.
- Wiehe, V. R., & Isenhour, L. (1977). Motivation of volunteers. *Journal of Social Welfare*, 4(2-3), 73-79.